

BOŻENA ŻMIGRODZKA
BADACZ NIEZALEŻNY

PICIORYS W PRZESTRZENI DYSKURSU TERAPEUTYCZNEGO. WSTĘP DO LINGWISTYCZNEJ CHARAKTERYSTYKI GATUNKU

Słowa kluczowe: gatunek, rodzina gatunków, dyskurs terapeutyczny.

STRESZCZENIE

Piciorys (ang. *story, personal story*) to tekst autobiograficzny tworzony w trakcie terapii choroby alkoholowej, którego geneza związana jest z działalnością ruchu Anonimowych Alkoholików. W artykule podjęto próbę wstępnej charakterystyki gatunku sytuującą się w nurcie lingwistyki tekstu i dyskursu. Po zarysowaniu uwarunkowań pragmatycznych związanych z sytuacją komunikacyjną (mityng AA), wskazano specyficzne funkcje piciorysu (na tle innych narracji terapeutycznych) i przedstawiono zarys struktury tekstu. Piciorys oraz inne wzorowane na nim uzależnieniorysy można zaliczyć do rodziny gatunków (proponowana nazwa ponadgatunkowa: *świadectwo przemiany*), łącznie z takimi tekstami, jak: *świadectwo religijne, coming out* i samokrytyka.

WSTĘP

Piciorys to tekst autobiograficzny tworzony w trakcie terapii przez osoby uzależnione od alkoholu. Jest to gatunek o dość wąskim zasięgu środowiskowym – jego geneza związana jest z działalnością samopomocowych grup terapeutycznych określających się jako Anonimowi Alkoholicy (Kaczmarczyk 2008), jest on przejmowany także w innych formach terapii zajmujących się problemem wychodzenia z alkoholizmu. Świadomość istnienia gatunku, jak i znajomość nazwy gatunkowej poszerzają w ostatnich dziesięcioleciach swój zasięg w polskiej społeczności językowej. Z jednej strony jest to związane z dostępnością piciorysów w Internecie – łatwo do nich dotrzeć, przeglądając tematy związane z leczeniem alkoholizmu czy informacje na temat ruchu AA. Pojawia się również sporo wydawnictw książkowych zawierających tego typu teksty. Są to zbiory piciorysów w postaci zbliżonej do oryginalnych tekstów powstałych w trakcie terapii, choć w formie dopracowanej przez redaktora (Józef Jan Alkoholik 2007), ale także powstałe na ich kanwie teksty bardziej rozbudowane – aż po obszerne narracje o charakterze literackim (Meszuga 2016; Radosz 2017). Teksty takie po części można zapewne rozpatrywać – według koncepcji Marii Wojtak – jako realizujące różne warianty wspólnego wzorca gatunkowego (Wojtak 2004), natomiast inne, w których różnym transformacjom podlegają pewne elementy tematyczne piciorysu, traktować

trzeba jako realizacje odrębnych gatunków i efekt dużego potencjału intertekstualnego piciorysu (Duszak 1998: 224–225).

Leksem *piciorys* został odnotowany przez językoznawców po raz pierwszy w zbiorze *Nowe słownictwo polskie* pod redakcją Teresy Smółkowej (NSP), z poświadczeniem użycia z 1988 roku¹. Spośród słowników ogólnych uwzględnia go tylko *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (PSWP) pod redakcją Haliny Zgółkowej. Niestety definicje tego leksemu w obu źródłach pozostawiają wiele do życzenia. PSWP podaje następującą definicję: *piciorys* to ‘okres w życiu, kiedy ktoś nadużywa alkoholu’ (PSWP, t. 28: 251). Jest to definicja zdecydowanie nietrafna. Wprawdzie *piciorys* można uznać za jednostkę polisemiczną, jednak na pewno interpretacja ‘okres w życiu’ nie znajduje potwierdzenia w dostępnym materiale językowym. Podobnie jak w wypadku jednostek leksykalnych *biografia*, *autobiografia*, *życiorys*, *curriculum vitae*, *historia* mamy tu do czynienia z co najmniej dwiema interpretacjami znaczeniowymi wartymi odnotowania. Jedna z nich zawiera element semantyczny ‘ciąg zdarzeń’, druga – ‘tekst przedstawiający ciąg zdarzeń’². W odniesieniu do tej grupy leksemów w dostępnych słownikach ogólnych brak konsekwentnego sposobu konstruowania definicji. Nie podejmuję się w tym miejscu rozstrzygania różnorodnych problemów semantycznych i leksykograficznych z tym związanych, spróbuję przedstawić jedynie prowizoryczne definicje leksemu *piciorys*, wzorując się na opisie jednej z grup znaczeniowych leksemu *historia* w *Innym słowniku języka polskiego*. Jest to uzasadnione faktem, że w tekstach anonimowych alkoholików oprócz słowa *piciorys* często pojawia się w podobnej funkcji wyrażenie *historia picia*. Według ISJP: ‘Historia to także 7.1 zdarzenie lub ciąg zdarzeń z życia jakiejś osoby albo dotyczących jakiejś rzeczy lub sprawy, opowiedzianych przez kogoś 7.2 opowieść o tych zdarzeniach’ (ISJP, t. 1: 510). Analogicznie zaproponować można dla leksemu *piciorys* następujące definicje, uzupełniając je trzecią, odnoszącą się do gatunku, będącego przedmiotem mojego zainteresowania: 1. ‘ciąg zdarzeń z życia danej osoby, związanych z jej uzależnieniem od alkoholu, opowiedzianych przez tę osobę’, 2. ‘opowieść o tych wydarzeniach (tekst językowy)’, 3. ‘tekst tworzony w trakcie terapii przez osobę uzależnioną od alkoholu, którego istotnym, choć nie jedynym, elementem jest *piciorys* w znaczeniu 2’. Zaznaczyć przy tym należy, że leksem *piciorys* został utworzony świadomie i celowo jako polska nazwa gatunku tekstu terapeutycznego (w znaczeniu 3.). Znaczenia 1. i 2. powiązane ze sobą typową dla wymienionej grupy leksemów relacją semantyczną powstały w wyniku uproszczonego, potocznego rozumienia pojęcia *piciorys*, nieuwzględniającego funkcji piciorysu w terapii i będącego tej funkcji konsekwencją modelu tekstu.

W *Nowym słownictwie polskim* pod redakcją Teresy Smółkowej (NSP) pojawia się natomiast przy hasle *piciorys* kwalifikator środ. oraz definicja: ‘życiorys nałogowego

¹ Są jednak użycia wcześniejsze, np. w tekście *Wspomnienia anonimowych alkoholików*, „W Drodze”, nr 11–12/1985, s. 114, 124.

² W teorii semantycznej zjawisko to bywa nazywane polisemią regularną albo systematyczną. Dla interesującej nas tutaj grupy leksemów wyodrębnia się jeszcze trzecie regularnie derywowane znaczenie ‘nośnik tekstu’ (por. na ten temat: Czelakowska 2014), które w tych rozważaniach pomijamy, gdyż nie ma ono wpływu na istotę pojęcia piciorysu jako gatunku.

alkoholika'. Wprawdzie skojarzenie (słowotwórcze, fonetyczne) z leksemem *życiorys* dość mocno się tu narzuca, ale wprowadzenie tego leksemu do definicji i cała jej konstrukcja są fałszogenne, bo sugerują, że wyraz definiowany odnosi się do opisu całego życia osoby będącej alkoholikiem, a nie tylko do kwestii związanych z samym alkoholizmem. Na pewno więc nie jest to właściwy sposób zbliżenia się do uchwycenia specyfiki piciorysu. Pod względem semantycznym jest to sformułowanie wprowadzające w błąd (pojawia się także dodatkowy problem znaczenia leksemu *alkoholik* i objaśniania *ignotum per ignotum*). O wiele bliższe znaczeń leksemu *piciorys* jest określenie *historia picia*, pojawiające się również w tekstach.

Nazwa gatunkowa *piciorys* jest neologizmem utworzonym analogicznie do derywatu *życiorys*. Pojawia się ona w tekście piciorysu najczęściej w funkcji tytułu, a także wewnątrz formuł metatekstowych dotyczących czynności pisania oraz dość częstych refleksji nadawców nad istotą tworzonych przez nich tekstów – w związku z tym zdarzają się próby jej parafrazowania jako *życiorys alkoholika* czy *historia picia*. Należy podkreślić, że *piciorys* jest neologizmem bardzo udanym: pojemnym semantycznie, precyzyjnie wskazującym na przynależność tekstu do określonego typu dyskursu, właściwie ukierunkowującym strategię odbioru – niezależnie od kontekstu, w którym nastąpi pierwsze zetknięcie odbiorcy z tak nazwanym tekstem. Przejrzysta budowa powoduje, że jest to derywat zrozumiały także poza środowiskiem, w którym powstał i wewnątrz którego realizują się jego podstawowe funkcje. Inne określenia tego typu tekstów – np. angielskie *story*, *personal story* – mogą być interpretowane jako odpowiedniki *piciorysu* wyłącznie dzięki dodatkowym informacjom, wynikającym z ich usytuowania w zbiorze podobnych tekstów, np. na stronach internetowych Anonimowych Alkoholików, w drukowanych biuletynach lub wydawnictwach w formie książkowej, i/lub opatrzenia takiego zbioru odpowiednim objaśnieniem. Są to nazwy wyznaczające typ tekstu w sposób bardzo ogólny, wymagające uzupełnienia kontekstowego.

O ile w potocznej komunikacji skojarzenie z życiorysem, jako gatunkiem autobiograficznym znanym chyba każdemu użytkownikowi języka polskiego, spełnia dobrze swoje zadanie – o czym świadczą przytoczone próby parafraz – o tyle nie powinno ono na pewno sugerować kierunku rozważań językoznawczych dotyczących piciorysu. Życiorys (powszechnie znany jako gatunek urzędowy) i piciorys to teksty pod wieloma względami bardzo od siebie odległe. Oprócz nazwy *piciorys*, stanowiącej jedynie punkt wyjścia do dalszych rozważań nad modelem tekstu, pojawiają się także inne określenia (myślę tu zwłaszcza o *świadczeniu*), których analiza może okazać się pomocna przy próbach usytuowania tego typu tekstów w relacjach międzygatunkowych. Spośród wielkiego zbioru tekstów autobiograficznych można próbować wskazać – biorąc pod uwagę kontekst kulturowy i komunikacyjny, identyfikując funkcje tekstu oraz dokonując opisu innych istotnych komponentów struktury tekstu – grupę gatunków blisko z piciorysem spokrewnionych. Zadanie umiejscowienia piciorysu w sieci typów tekstów jemu podobnych i rozpatrzenie problematyki związanej z ich nominacją powinny zostać poprzedzone charakterystyką wzorca (modelu) gatunkowego we wszystkich jego wymiarach, według schematu zaproponowanego przez Marię Wojtak (2001). Oprócz

czterech podstawowych aspektów tekstu: strukturalnego, pragmatycznego, poznawczego i stylistycznego szczególną uwagę należałoby skierować na elementy związane ze sferą aksjologii, które, w powiązaniu z pozostałymi aspektami tekstu, odgrywają istotną rolę, wyróżniając piciorys i gatunki pokrewne na tle innych narracji autobiograficznych.

1. KONTEKST KULTUROWY. PROBLEMY Dyskursu TERAPEUTYCZNEGO

Piciorys jest gatunkiem usytuowanym w obrębie dyskursu zwanego terapeutycznym. Podstawowa dziedzina wiedzy, której przedmiot zainteresowania stanowi dyskurs terapeutyczny, to niewątpliwie psychologia – na podstawie jej ustaleń teoretycznych formułowane są także zalecenia praktyczne dotyczące sposobów prowadzenia komunikacji terapeutycznej. Na niezwykle ekspansywność dyskursu terapeutycznego we współczesnej kulturze wskazują badacze wywodzący się z różnych dziedzin humanistyki i nauk społecznych, przyczyn zapotrzebowania na różne jego przejawy upatrując w niezwykle stopniu skomplikowania współczesnej rzeczywistości oraz niespotykanym nigdy wcześniej tempie przemian cywilizacyjnych i społecznych, a także związanych z tym problemach postrzegania przez jednostkę własnej tożsamości i jej kształtowania w sytuacji konieczności dokonywania nieustannych wyborów spośród wielkiej ilości oferowanych systemów wartości i stylów życia. Inspiracje płynące z prac psychologów, socjologów, antropologów i filozofów próbuje przetransponować na grunt lingwistyki tekstu i dyskursu Ewa Ficek (2012; 2016), której rekonesans badawczy i wstępne zarysowanie problematyki związanej z gatunkami terapeutycznymi i paraterapeutycznymi pokazują, że uporządkowanie tej sfery komunikacji oraz typologia tekstów w różnym stopniu z nią związanych nie będą zadaniem łatwym. Nie jest moim zamiarem ustosunkowanie się w tym miejscu do całokształtu problematyki dyskursu terapeutycznego, chciałabym jednak odnieść się do podstawowego zagadnienia istotnego dla lingwistycznej analizy gatunków tekstu należących do tego dyskursu, zwłaszcza jeśli zostanie ona doprowadzona do fazy wyodrębniania grup tekstów sobie pokrewnych – chodzi o kwestię podejmowanych w przywołanych pracach prób definicyjnych dotyczących leksemów, od których ów dyskurs bierze swoją nazwę: *terapia* i *terapeutyczny*, oraz problemu przydatności operacyjnej otrzymanej w ten sposób definicji. Wobec szeroko i wieloaspektowo pojmowanego dyskursu terapeutycznego dosyć jałowe wydaje się dziś wyprowadzanie znaczeń tych leksemów wprost ze słownikowych definicji odnoszących się do ich znaczeń ściśle medycznych (Ficek 2012, 2016), następnie zawężanie ich do oddziaływań o charakterze wyłącznie psychologicznym, a ostatecznie stwierdzanie, że obecnie „wymienione terminy znacznie poszerzyły pole swych zastosowań” (Ficek 2016: 96). W humanistyce terminy te zawsze rozumiano szeroko i odnoszono do sfery zjawisk psychicznych w wymiarze indywidualnym i społecznym, niezależnie od tego, czy dotyczyły artefaktów z dziedziny sztuki, czy też wydarzeń historycznych, a na kolejnych poziomach – sposobów rozumienia i odbioru tychże zjawisk, a wreszcie metod konstruowania wiedzy naukowej na ten temat. Jeśli w tej dziedzinie nawiązywano do zjawisk somatycznych oraz leczenia w sensie medycznym, traktowano to odniesienie

raczej jako porównanie lub metaforę, użyte w celu wywołania na odbiorcach większego wrażenia powodowanego dosadnością wykreowanego w ten sposób obrazu (np. przedstawienie eliminowania przyczyn powodujących problemy psychiczne i/lub społeczne jako „usunięcie gangreny”). Myślę, że pożyteczne byłoby wobec tego, w celu objaśnienia znaczenia leksemów *terapia* i *terapeutyczny* pojawiających się w związku z nazwą dyskursu, odwołanie się wprost do znaczenia leksemu *psychoterapia*, ponieważ *terapia* i *terapeutyczny* znaczą w tym połączeniu wyrazowym tyle co *psychoterapia* i *psychoterapeutyczny* – są tutaj według mnie po prostu ich bardziej ekonomicznymi i osadzonymi w humanistycznej tradycji językowej odpowiednikami. Potwierdzają tę tezę proponowane w literaturze specjalistycznej z zakresu psychoterapii konceptualizacje tej dziedziny jako części kultury (Grzesiuk 2005) lub dyskursu kulturowego (Józefik 2011), podkreślające jej związki z humanistyką i naukami społecznymi.

Istnieją różne próby definiowania psychoterapii w węższym znaczeniu, jako metody leczenia stosującej środki psychologiczne (Grzesiuk 2005). Mimo że dotąd żadna z istniejących definicji nie zyskała powszechnej akceptacji, a podręczniki i słowniki podchodzą do tej problematyki z różnych punktów widzenia, językoznawca jest w stanie ustalić na ich podstawie ogólny zarys parametrów typowej dla psychoterapii sytuacji komunikacyjnej i jej cel. Poniżej przytaczam wybrane definicje³, zawierające sformułowania możliwe do wykorzystania w charakterystyce pragmalingwistycznej tekstu i dyskursu. Pierwsza z nich pochodzi z obszernego kompendium *Poradnictwo i psychoterapia* (Feltham, Horton 2013) opracowanego przez międzynarodowy zespół badaczy i jest asekuracyjnie przedstawiona jako wersja robocza:

Poradnictwo i psychoterapia są przede wszystkim – choć nie wyłącznie – opartymi na rozmowie (słuchaniu i mówieniu) metodami odniesienia się do psychologicznych i psychosomatycznych problemów i do zmian, takich jak głębokie i przedłużające się ludzkie cierpienie, dylematy sytuacyjne, kryzysy i potrzeby rozwojowe, a także dążenia w kierunku realizacji potencjału jednostki. W przeciwieństwie do podejść biomedycznych terapie psychologiczne oddziałują przeważnie bez użycia leków lub innych interwencji fizycznych, mogą również koncentrować się nie tylko na zdrowiu psychicznym, ale także na duchowych, filozoficznych, społecznych i innych aspektach życia (Feltham 2013: 43).

Podręcznik akademicki *Psychoterapia. Teoria* (Grzesiuk 2005) proponuje następujące ujęcie, sformułowane przez Lidię Grzesiuk:

W znaczeniu węższym pojęcie to jest ujmowane przez psychoterapeutów jako specjalistyczna metoda leczenia, która polega na intencjonalnym stosowaniu zaprogramowanych oddziaływań psychologicznych [...]. W psychoterapii wykorzystywana jest wiedza teoretyczna i umiejętności psychoterapeuty w procesie niesienia pomocy głównie osobom z zaburzeniami neurotycznymi, zaburzeniami osobowości i psychosomatycznymi, a więc – innymi słowy – z zaburzeniami psychogennymi, a także i psychosomatycznymi, które mają konsekwencje psychologiczne. W psychoterapii związek, jaki powstaje między terapeutą a pacjentem, jest często wykorzystywany w zamierzony sposób jako podstawowy

³ Definicje podano w wersji skróconej, ponieważ dalsze ich człony dotyczą kwestii, które dla naszych rozważań nie są w tym momencie istotne.

środek leczenia. Jako zasadniczy cel psychoterapii traktuje się rozwój osobowości, zdrowie psychiczne oraz usuwanie chorobowych objawów pacjenta (Grzesiuk 2005: 14).

Spośród wielu innych definicji referowanych w tym podręczniku na uwagę zasługuje także – z komunikacyjnego punktu widzenia – propozycja Sheldona J. Korchina, który „traktuje psychoterapię jako bliższą psychologicznemu leczeniu formę konwersacji, mającą terapeutyczny cel, polegającą na intencjonalnym zastosowaniu psychologicznych technik przez klinicystę, by doprowadzić do zmiany osobowości lub zachowania pacjenta” (Grzesiuk 2005: 14). Docenić należy też zwięzłą i w sposób prosty, lecz precyzyjny, sformułowaną definicję umieszczoną w Wikipedii:

Psychoterapia – stosowanie metod psychologicznych, zwłaszcza opartych o regularny kontakt międzyludzki, w celu pomocy osobom zmagającym się z różnorodnymi problemami. Psychoterapia służy poprawie dobrostanu i zdrowia psychicznego, i może dotyczyć zmiany lub radzenia sobie z dokuczliwymi zachowaniami, przekonaniem, obsesjami, myślami lub emocjami, oraz rozwojowi relacji i umiejętności społecznych (Wikipedia, 6.03.2017).

W powyższych definicjach starano się przedstawić istotę psychoterapii w sposób uniwersalny, biorąc pod uwagę elementy najistotniejsze i wspólne dla różnych szkół psychoterapeutycznych. Pojawiają się określenia dotyczące sytuacji osoby, której psychoterapia może być potrzebna (*zaburzenia, problemy, cierpienie, dylematy, kryzysy, potrzeby*), wskazuje się także podstawowy cel działań terapeutycznych, jakim jest zmiana tego stanu. Zwraca się również uwagę na różne aspekty rozumienia pojęcia zmiany, zawarte w sformułowaniach: *zmiana zachowania lub osobowości pacjenta, zmiana lub radzenie sobie*, oraz zarysowuje szersze i bardziej dalekosiężne korzyści płynące z terapii. Prototypową sytuacją w psychoterapii jest bezpośredni kontakt terapeuty z osobą potrzebującą pomocy (pacjentem/klientem) – *konwersacja, rozmowa (mówienie i słuchanie)*, a relacja powstająca między nimi jest świadomie wykorzystywanym środkiem leczenia.

Oprócz podstawowej dla konwersacji terapeutycznej sytuacji *face-to-face*: terapeuta – pacjent/klient mamy do czynienia także z formą psychoterapii prowadzonej przez specjalistę (jednego lub kilku) z grupą pacjentów, w której funkcję terapeutyczną pełnią dodatkowo interakcje między pacjentami. Nieco inną formą terapii jest uczestnictwo w terapeutycznych grupach samopomocowych (grupach wsparcia) – przykładem tego typu grup są właśnie interesujące ze względu na typ poddawanych analizie tekstów grupy ruchu Anonimowych Alkoholików (AA). Nie pojawia się w nich osoba mająca odpowiednie wykształcenie i certyfikat terapeuty wydany przez upoważnione do tego organy, a działania terapeutyczne odbywają się w ramach komunikacji pacjent – pacjent (pacjent początkujący – pacjent doświadczony, który odniósł jakiś sukces w dziedzinie radzenia sobie z problemami, typowymi dla członków grupy, więc także w pewnym sensie ekspert wchodzący w rolę terapeuty, a przy tym także swego rodzaju „świadek”). Istotny problem badawczy stanowi fakt, że większość tekstów funkcjonujących w centrum dyskursu terapeutycznego jest bardzo trudno dostępna dla osób postron-

nych. W zasadzie należałoby przyjąć, że przy założeniu respektowania zasad etycznych obowiązujących psychologów i psychiatrów, są one niedostępne w postaci oryginalnej. W formie odpowiednio spreparowanej przez terapeutę umieszczane są w różnego rodzaju pracach naukowych: w najbardziej kompleksowej postaci w tekście typu *studium przypadku*, a także artykułach naukowych czy podręcznikach jako ilustracja przykładowa omawianych zagadnień (Knapp 2009: 172–246). Nieco inaczej przedstawia się repertuar tekstów funkcjonujących w ramach spotkań grup samopomocowych – tutaj niektóre z nich po drobnych korektach, związanych z (dodatkowym) zabezpieczeniem anonimowości, bywają upubliczniane, można także zapoznać się z nimi w trakcie spotkań określanych jako „otwarte” – takimi właśnie tekstami chciałabym się zająć. Wszystkie wymienione działania komunikacyjne, które dotyczą rozwiązywania realnych problemów konkretnych osób, można zaliczyć do centrum dyskursu terapeutycznego, potraktować jako dyskurs terapeutyczny *sensu stricto* (jest to dyskurs nazywany w psychologii dyskursem psychoterapeutycznym – Szehidewicz 2014; por. też Józefik 2011). Natomiast różnego rodzaju porady dotyczące sposobów radzenia sobie z potencjalnymi problemami wirtualnych odbiorców, którymi nasycone są obecnie zwłaszcza dyskursy medialne, potraktować można jako dyskurs terapeutyczny *sensu largo* lub dyskurs paraterapeutyczny – to właśnie ekspansja tej sfery komunikacyjnej skłania wielu badaczy do określania współczesnej kultury mianem kultury terapeutycznej (Jacyno 2007; Skowronek 2016). Dotychczas głównym przedmiotem zainteresowania polskich prac lingwistycznych⁴ były gatunki paraterapeutyczne, formułowane przez specjalistę i niejako „poszukujące odbiorcy” w przestrzeni publicznej. Moje rozważania dotyczyć będą tekstów autobiograficznych, których autorami są uczestnicy rzeczywistej terapii.

2. NARRACJA W TERAPII

W praktyce psychologicznej wyróżnia się dwa podstawowe sposoby wykorzystania narracji: praca z narracjami zewnętrznymi wobec osób poddających się terapii (anegdoty, bajki, opowieści metaforyczne), polegająca na ich tworzeniu lub/i interpretacji – oraz wykorzystanie narracji dotyczących przeżyć z własnego życia tworzonych przez samych klientów/pacjentów (w formie mówionej lub pisanej). Urszula Tokarska, omawiając założenia i metody tworzenia spójnej narracji autobiograficznej (*life*

⁴ Dotychczasowe badania językoznawcze dotyczą tekstów usytuowanych poza centrum dyskursu terapeutycznego, tekstów powstałych na jego obrzeżach, czy wręcz będących efektem oddziaływania komunikacji terapeutycznej na inne dyskursy, w miejscu przecięcia się dyskursu terapeutycznego z innymi dyskursami, zwłaszcza medialnymi. Są to teksty tworzone przez jedną ze stron komunikacji terapeutycznej: eksperta, doradcę, terapeutę – w sytuacji braku bezpośredniego kontaktu z odbiorcą, tworzone z myślą o pewnej grupie odbiorców wirtualnych. Mowa tu o poradach i poradnikach (por. np. Piętkowa, Witosz 1994; Wojtak 1994; Ficek 2013). Interesujące podejście do problematyki poradników psychologicznych, wskazujące na zagadnienia niedostrzegane dotąd w odniesieniu do tych gatunków, prezentuje studium Katarzyny Skowronek „Życie jest jak woda w oceanie”. Język metaforyczny w motywacyjnych poradnikach psychologicznych (Skowronek 2016: 127–144). Jedyny tekst poświęcony piciorysom (Sośniak 2006) uznać trzeba za cenny ze względu na samo zwrócenie uwagi na istnienie tego gatunku – niestety, traktuje on temat w sposób niezwykle chaotyczny, nie odwołując się do aktualnej wiedzy lingwistycznej.

story) na tle innych kierunków w psychoterapii, następująco podsumowuje korzyści terapeutyczne „płynące z prób przypominania sobie, zwerbalizowania i usystematyzowania doświadczeń”:

1. Znaczące pogłębienie procesu autorefleksji [...];
2. Precyzowanie myśli poprzez ich werbalizację;
3. Narracyjne porządkowanie opowiadanych doświadczeń zgodnie z wybranymi [...] strategiami autoprezentacji (zasada chronologiczna, przyczynowo-skutkowa, teleologiczna) [...];
4. Znajomość strategii przywracania kontroli nad własną świadomością [...];
5. Dystans wobec treści własnej biografii – związany między innymi z oddzieleniem opowiadającego od zawartości wypowiedzi;
6. Świadomość współtworzenia własnej historii [...] (Tokarska 2002: 253).

Istotna jest także już sama możliwość nawiązania kontaktu z życzliwym słuchaczem, która daje poczucie, że jest się kimś ważnym (Tokarska 2002: 244), a także odniesienie własnej historii do historii innych osób (zwłaszcza w grupie terapeutycznej). Niezależnie od podejścia terapeutycznego zadaniem terapeuty w początkowej fazie terapii jest wysłuchanie pacjenta, ewentualna pomoc w wypadku trudności z konstruowaniem narracji (mowa głównie o pomocy czysto technicznej, niewpływającej na kierunek opowieści), a w efekcie zdobycie jak największej ilości informacji na temat osobowości pacjenta i jego sposobu postrzegania własnych problemów (Knapp 2009: 25) – taka narracja dla terapeuty pełni przede wszystkim funkcję diagnostyczną. Następnie podejmowane mogą być próby spojrzenia na stworzone autobiografie z innych punktów widzenia, modyfikowania ich i przekształcania. Różne szkoły terapeutyczne wypracowały różne metody pracy ze stworzonymi przez pacjentów historiami (Tokarska 2002: 223, 231–234).

W tekstach piciorysów nadawcy wielokrotnie wskazują wprost przedstawione powyżej korzyści tworzenia tekstu językowego, dotyczącego historii alkoholika. Zresztą są to teksty, w których zawartość elementów o charakterze metatekstowym jest znaczna. Nadawcy piciorysów rozumieją ich funkcję autopsychoterapeutyczną. Podkreśla się możliwość, dzięki tworzeniu piciorysu, spojrzenia na swoje życie z dystansu (samo tworzenie tekstu jako czegoś odmiennego, zewnętrznego wobec materii życia postrzegane jest jako wartość terapeutyczna), uświadomienie sobie istnienia różnych niedostrzeganych dawniej problemów; ważne jest także porządkowanie doświadczeń na użytek spójnej narracji:

Piciorys to nie życiorys a mimo to zawiera w sobie aż 34 lata obcowania z alkoholem, alkoholem, który stał się z czasem? Tutaj miejsce na refleksje, bo czym się stał? Na obecnym etapie mojej edukacji nie mogę odpowiedzieć jednoznacznie, ale może właśnie piciorys przybliży mnie do odpowiedzi. Na początku była inicjacja [...] (Piciorys)

Piciorys miał mi uświadomić i pokazać etapy mojego uzależnienia i spełnił swoje zadanie. Wreszcie zmusił do wyznania przed sobą, jestem alkoholikiem i przyczyniłem się do tego, że bilans strat jest niekorzystny (!), nie tylko dla mnie ale dla wszystkich, którzy bezpośrednio lub pośrednio brali udział w moim życiu (Piciorys).

Nazywam się Michał i jestem alkoholikiem, przebywającym obecnie w Z.K. na terenie Mazowsza. Nadal nie wiem jak się zabrać do napisania kilku zdań o sobie i o chorobie alkoholowej, na jaką wielu z nas zapadło, ale postaram się to jakoś poukladać, aby było dobrze (Zza kraty).

Jako niezwykle istotne postrzegane są funkcje tekstu związane ze wspólnotą członków grupy terapeutycznej. Mówi się o potrzebie wyjścia z samotności, podzielenia się swoimi problemami, wyraża się wdzięczność innym za wysłuchanie i udzielone wsparcie, wreszcie pojawia się chęć pomocy innym uzależnionym, pokazanie na własnym przykładzie, że wyjście z alkoholizmu jest możliwe:

Zdaje sobie sprawę że moj program jest nie po kolei, niescisły ale chęć podzielenia się z kimś jest bardzo ważna. Tyle lat miałem moje emocje, strach, rozterki i poczucie samotności zamrożone w środku nie muszę się dzielić (Valdi).

Jestem wdzięczny ludziom z naszej grupy za pomoc w uzyskaniu trzeźwości, za cotygodniowe wzajemne wspieranie się, za dzielenie się doświadczeniem, za to, że poświęcają swój czas przychodząc tutaj. Dziękuję grupom AA za to, że istnieją i pomagają ludziom w osiągnięciu trzeźwości (Zza kraty).

Nikt mi nie obiecywał, że trzeźwienie będzie łatwe i przyjemne, miewam czasami huśtawki nastrojów, myśli o picciu, jak i sny alkoholowe. Jednak nie jestem sam, mam przyjaciół, którzy mnie wspierają... Mam swoją stałą grupę AA, jestem tam skarbnikiem i czasami prowadzę mitingi... (Alkoholik W)

... mam kolejną szansę aby stać się lepszym człowiekiem niż wtedy kiedy nawet [jeszcze] nie piłem. Zapytacie jak? Ano poszedłem do mądrych ludzi. [...] mam najlepszych przyjaciół i najlepsze lekarstwo na chorobę śmiertelną i postępującą. Mam program na całe życie, które chcę spędzić trzeźwo i godnie bo mam do tego prawo. Czego i Wam wszystkim życzę z całego serca, przepelnionego miłością do ludzi, bo oni też kiedyś mi pomogli. Będzie dobrze, zaufajcie mi tak, jak ja kiedyś uwierzyłem, naprawdę warto! Nie trzeba cierpieć, nie trzeba umierać! (Paweł)

Dzisiaj moja rodzina i przyjaciele cieszą się i dziękują AA za każdym razem, w którym nie muszą martwić się o mnie, gdy jestem poza domem. Są wdzięczni i ja także. Miliony podziękowań dla AA! Proszę, pomagajmy tym, którzy są wciąż uwięzieni w szponach gorzały. Nie wolno mi zaprzestawać w wysiłkach uświadamiania ludziom piękna życia, Kiedy jest okazja pokazać, że można autentycznie cieszyć się nim na trzeźwo i świadomie, a nie poprzez zniekształcające szkło butelki! Pogody ducha dla wszystkich - (A.A.)

3. SYTUACJA KOMUNIKACYJNA, SUBSTANCJA TEKSTU, SPECYFICZNE FUNKCJE

Prototypową sytuacją komunikacyjną, w której pojawia się piciorys, jest spotkanie grupy terapeutycznej, czyli tzw. mityng AA. Z różnych komentarzy pojawiających się na forach dyskusyjnych wynika, że piciorys przeniknął także do terapii indywidualnej prowadzonej przez terapeutów, choć niekoniecznie pod tą nazwą kryje się realizacja tego samego wzorca gatunkowego (np. jeśli jest on konstruowany jako wstępny element terapii), może to być *piciorys* w znaczeniu 2. Na całym świecie charakterystyczne jest łączenie obu form terapii – terapeuci zalecają pacjentom równoległe do terapii indywidualnej uczęszczanie na spotkania grup AA (Knapp 2009). Piciorys może być więc przeznaczony dla różnych kategorii odbiorców: dla terapeuty oraz dla grupy wspomagającej się wzajemnie w procesie terapii. Trzeba podkreślić, że niezależnie od różnic

w sytuacji komunikacyjnej, piciorys nigdy nie jest wypowiedzią spontaniczną – zawsze jest tekstem przygotowanym wcześniej – niezależnie, czy zostanie, jako tekst pisany, odczytany przez terapeutę w akcie indywidualnej lektury, czy zostanie wygłoszony publicznie na forum grupy jako tekst wtórnie mówiony (Labocha 2004)⁵. W samych piciorysach oraz w wypowiedziach na forach internetowych grup dyskusyjnych poświadczona jest świadomość istnienia obu postaci tekstu – pisanej: *Muszę napisać piciorys. Nie bardzo wiem jak się do tego zabrać* (YY) oraz mówionej (zarówno w połączeniu z czasownikiem *opowiadać*, jak i *odczytywać*, wskazującymi na odtwarzanie zapisanej wersji tekstu): *Jeden z młodych ludzi opowiadał swój piciorys, o tym, jak upadał, jak pił borygo* (Tadeusz); *Kiedy opowiadają swoje „piciorysy” człowiek może zobaczyć, że nie jest sam ze swoją trudną historią* (Aleteia); *Z odczytywanych podczas sesji terapeutycznych „piciorysów” dowiadujemy się, jak wyglądało ich życie, gdy byli „za pan brat z butelką* (Uzależnienie). Piciorysy w formie pisanej bywają także rozpowszechniane: pojawiają się w książkach, czasopismach grup AA, na stronach internetowych AA oraz na stronach osób prywatnych. Kwestia upubliczniania związana jest z pytaniem o funkcje tego upubliczniania – w samych tekstach eksplcytnie wskazuje się wyłącznie na chęć pomocy poprzez przekazanie innym uzależnionym własnych doświadczeń, więc publiczne udostępnienie byłoby tutaj poszerzeniem pierwotnie niewielkiego zasięgu na wszystkie osoby uzależnione od alkoholu, które mogłyby dzięki temu zetknąć się z tekstem. Dodatkowym celem, o którym dotychczas nie było mowy, może być także tzw. celebrowanie zwycięstwa, które na mniejszą skalę dotyczy także wystąpień na forum grupy:

Klient przejmuje rolę terapeuty, nową chwilową tożsamość – opozycyjną do tej, która dominowała w narracji o problemie. [...] Ostatnie etapy pracy terapeutycznej realizują zadanie autentyfikowania zdobytej wiedzy o sobie (nowej tożsamości) wśród innych ludzi, najpierw w węższym, później w szerszym kręgu (Soroko 2008: 102–103).

Takie umiejscowienie tekstu piciorysu zbliża nas powoli do wskazania jego istoty, ale podsumujmy jeszcze problem istnienia wielu różnych postaci (tego samego?) tekstu. Ważna wydaje się bowiem świadomość, że obcując z tekstem opublikowanym, mamy do czynienia z bardzo już dojrzałą jego formą, wytworem wieloetapowego procesu, z wariantem, który został poprzedzony wieloma wariantami wcześniejszymi, zarówno pisаныmi, jak i mówionymi. Warianty te spotykały się z różnymi reakcjami odbiorców, np. uwagami, pytaniami, instrukcjami terapeuty(-ów) oraz komentarzami członków grupy (tak zwane *zwroty*) i podlegały różnym modyfikacjom. Tekst dostępny analizie nie może też zostać nigdy (za życia nadawcy) potraktowany jako ostatnia wersja piciorysu danej osoby.

⁵ Historia opowiedziana spontanicznie terapeutce we wstępnej fazie terapii, bez wcześniejszego zapoznania się z konstrukcją wzorca tekstowego piciorysu, tylko przypadkiem może realizować założenia konstrukcyjne piciorysu.

Z uwag przedstawionych dotychczas wyłania się miejsce piciorysu w procesie terapeutycznym, co jest ściśle powiązane z konstrukcją wzorca gatunkowego. Nie jest on pierwotną narracją diagnostyczną dotyczącą życia pacjenta/klienta, formułowaną w początkowym okresie terapii. Część dotycząca przeszłych wydarzeń związanych z historią picia stanowi tylko element całości, która jest nowym konstruktem, mającym na celu stworzenie nowego obrazu własnej osoby i nowego wartościowania dotychczasowych przeżyć. Piciorys jest tworzony na dosyć już zaawansowanym etapie terapii (tak jest zalecane w AA), a warunkiem umożliwiającym jego powstanie jest uprzednie zaakceptowanie przez pacjenta diagnozy stwierdzającej jego uzależnienie, ponieważ tekst obligatoryjnie zawiera określenia samego siebie jako alkoholika – najczęściej jest to element inicjalny:

Mam na imię Marek, jestem alkoholikiem (Marek);

Nazywam się Michał i jestem alkoholikiem (Zza kraty);

Hi my name is Valdi and I am alkoholik, Tak, zaczęłam ten list po angielsku, bo tak powtarzam już 3,5 roku na meetingach w Kanadzie w Ontario. Myślę że zrozumiecie to zdanie bardzo dobrze (Valdi);

Mam na imię Ela jestem niepijącą alkoholiką obecnie w wieku 46 lat (Ela).

Osoba biorąca udział w terapii w ramach grupy terapeutycznej AA w pierwszych etapach terapii oprócz uczestniczenia w różnych innych jej przejawach zapoznaje się stopniowo z regułami tworzenia piciorysu: biorąc udział w spotkaniach, ma okazję wielokrotnego wysłuchania, jak inni opowiadają swoje piciorysy, ma możliwość przysłuchiwania się rozmowom, jakie toczono na ten temat. Innym sposobem przyswajania wzorca gatunkowego jest lektura piciorysów, tworzonych nie tylko w obrębie grupy, lecz także dostępnych w źródłach drukowanych i elektronicznych. Już twórcy idei grup Anonimowych Alkoholików w dziele założycielskim, będącym swoistym kamieniem węgielnym tego ruchu – zwanym *Wielką Księgą Anonimowych Alkoholików* (1939) – oprócz podstawowych jego założeń i reguł funkcjonowania (12 kroków) umieścili właśnie wzorcowe przykłady realizacji gatunku: 43 piciorysy (Kaczmarczyk 2008: 66). Założyciele AA na długo przed powstaniem koncepcji terapii narracyjnej zastosowali bardzo prosty sposób związany z kształtowaniem poprzez narrację postaw osób poddających się terapii. Nie jest to narracja nastawiona na próby wielostronnego oglądu problemu, nie proponuje ćwiczeń polegających na przykład na ujmowaniu tej samej treści autobiograficznej w ramy różnych gatunków literackich (Tokarska 2002: 250–251). Wzorzec gatunkowy piciorysu obowiązujący w ramach AA w sposób wyraźny i kategoryczny narzuca jednoznaczne rozwiązania na wszystkich poziomach, kształtując określony sposób myślenia o problemie uzależnienia, a konkretne teksty jawią się jako dojrzały produkt, przedstawiający duże osiągnięcie w terapii: dokonanie przemiany mentalnej oraz próbę wprowadzenia jej w życie. Poszczególne poziomy wzorca tekstowego: pragmatyczny, strukturalny, poznawczy (+aksjologiczny) oraz kwestia doboru środków językowych (na tle specyficznego języka ruchu AA) to zagadnienia wymagające szczegółowego opisu.

4. KILKA UWAG NA TEMAT STRUKTURY TEKSTU W ZWIĄZKU Z JEGO FUNKCJĄ

Chciałabym wstępnie i w sposób bardzo ogólny wskazać zasadnicze rysy konstrukcyjne modelu tekstu piciorysu, uwzględniając ich związek z przedstawioną powyżej propozycją rozumienia podstawowego celu terapeutycznego. Warunkiem koniecznym powstania tekstu jest internalizacja diagnozy i uznanie się nadawcy za alkoholika. Dominantą kompozycyjną tekstu jest przeciwstawienie dwu członów tekstu. Pierwszy z nich to historia picia – zawiera wydarzenia z życia alkoholika bezpośrednio lub pośrednio związane z rozpoczęciem i pogłębianiem się jego uzależnienia oraz tego uzależnienia konsekwencje, kolejno podejmowane próby leczenia i nawroty choroby. Wydarzenia przedstawiane są w porządku chronologicznym, relacja zawsze sformułowana jest w czasie przeszłym, lokalizującym zdarzenia na osi czasu przed momentem pisanie/opowiadania. Drugi segment (nawiązujący do elementów inicjalnych: tytułu i sposobu przedstawienia się) jest formułowany w czasie teraźniejszym i odnosi się do rzeczywistości współczesnej aktowi nadawania. Jest to segment tekstu zwykle o wiele krótszy od pierwszego: zawiera przeważnie od jednego do kilkunastu zdań. Przedstawia on obecną sytuację niepijącego alkoholika, stan jego świadomości. Może pojawić się także próba podsumowania dotychczasowego życia i wiele fakultatywnych aktów mowy (np. podziękowania za wsparcie, życzenia wytrwałości dla innych alkoholików, postanowienia o niepicciu alkoholu, prognozy na przyszłość, życzenia, pożegnania oraz frazy o charakterze refleksyjnym, odnoszące się do podstawowych problemów ludzkiej egzystencji). Charakterystyczne dla całości tekstu jest ustosunkowanie się do wydarzeń, także tych już dawno minionych, z punktu widzenia nowej świadomości nadawcy nabytej w trakcie terapii. Stąd często pojawiające się uwagi, wskazujące różnice w interpretacji zdarzeń między ja-przeszłym i ja-obecnym. Przeszłość, której dominantę stanowi alkoholizm, związana jest z negatywnymi uczuciami i wartościowana jednoznacznie pejoratywnie. Trzeźwa teraźniejszość wiąże się z pozytywnymi emocjami, poczuciem panowania nad własnym życiem i jest jednoznacznie afirmowana:

*Dzisiaj oprócz tego, że jestem alkoholikiem to jestem zadowolony z życia, każdego trzeźwego dnia (Paweł).
Dziś nie piję 14 miesięcy i 5 dni. Jestem z tego powodu bardzo szczęśliwy!!! Poznają życie na trzeźwo,
bardzo mi się ono podoba!!! Mam dom, kochającą żonę i córkę, 2 psy i kompa i szacunek sąsiadów.
Uwierzyłem w siebie (Alkoholik W).
Odnalazłem siebie takiego, jakiego nie znałem i jest to naprawdę przyjemne (Adam).*

Taka perspektywa powoduje, że nawet jeśli drugi segment jest objętościowo bliski zeru, dominujący nowy punkt widzenia w sposób dobitny sygnalizuje nową świadomość nadawcy poprzez jego oceny odnoszące się do stanu minionego. Punkt zwrotny, moment przejścia od jednej rzeczywistości do drugiej jest związany z osiągnięciem odpowiedniego stanu świadomości i determinacji. Nie zawsze zyskuje pozytywny wykładnik tekstowy – może mieć postać zerową. Jeśli się pojawia, może być przedstawiony w bardzo różny sposób – czasem jako rezultat ciężkiej pracy, czasem jako przypa-

dek, czasem jako ingerencja drugiego człowieka, a czasem siły wyższej – zawsze jego konsekwencją jest podjęcie zdecydowanego działania:

Na dodatek trafiłem na spotkanie Anonimowych Alkoholików... siedziałem tam, taki porąbany alkoholik i siedzieli tam inni... mówili o sobie, że też są alkoholikami... ale byli spokojni i pewni siebie, bardzo jasno się wyrażali, przypomnieli mi, jakim człowiekiem zawsze chciałem być, było od nich coś, czego całe życie poszukiwałem, co ciekawe... powiedzieli mi, że też mogę taki być... prędzej czy później, ale na pewno jeśli zostanę w AA... no to zostałem (Jarek).

Nie wiem jakim cudem, ale czuję, że doznałem Łaski – Dziękuję (A.A.).

Na mingach na Odwyku zobaczyłem znowu uśmiechniętych ludzi, czule się witających, mówiących o swoich problemach, radościach, smutkach. I to wszystko było mi takie znane. Pomyślałem „A może warto by spróbować?” J(...) I to była moja najmądrzejsza decyzja w moim całym życiu. Zrozumiałem, że jestem chory ale mam szansę żyć godnie pomimo tego, że jestem alkoholikiem. I tak już zostało do chwili obecnej (Paweł).

Opowiadając o tym okresie mówię zwykle, że Bóg, w którego wówczas nie wierzyłem, odebrał mi, lub uwolnił mnie, od obsesji picia (Meszuga).

5. PODSUMOWANIE

Rozważenie podstawowych parametrów sytuacji komunikacyjnej, w jakiej funkcjonuje piciorys, a zwłaszcza uwzględnienie punktu widzenia teorii dotyczących różnych funkcji narracji w terapii, pozwala wyciągnąć wniosek, że jest on tekstem, który stanowi narzędzie terapii – i to na dwa sposoby: po pierwsze dostarcza korzyści, jakie daje każda próba stworzenia spójnej i uporządkowanej autonarracji (tu jest to narracja selektywna, dotycząca wybranych obszarów życia); po drugie służy, poprzez wyrazistą konstrukcję wzorca gatunkowego, kształtowaniu pożądanego stanu świadomości osoby uczestniczącej w terapii, takiego, który ma wpłynąć na trwałą zmianę jego życia (poradzenie sobie z problemami i osiągnięcie tzw. dobrostanu). W końcu – jest także tekstem, którego powstanie oznacza zamknięcie pewnego etapu – jest znakiem, potwierdzeniem dokonania zmiany i celebrowania sukcesu.

Pozytywne doświadczenia terapeutycznych grup samopomocowych alkoholików skłaniają współcześnie do przejmowania przyjętych tam form terapii, w tym także tworzenia i opowiadania piciorysów, również w radzeniu sobie z innymi uzależnieniami (zaliczane do nich bywają np. uzależnienia od narkotyków, papierosów, leków, hazardu, seksu, zakupów, a także nadmiernego objadania się). Spotkałam się na pewnym internetowym forum dyskusyjnym z propozycją nazwy obejmującej typ tekstów skonstruowanych na wzór piciorysu, dotyczących terapii uzależnień w ogólności – *uzależnieniorys*⁶.

Oprócz uzależnieniorysów istnieją gatunki o podobnych zasadach budowy, dotyczące wyjścia ze stanu wartościowanego jako negatywny (niestysfakcjonujący, niekomfortowy, kłopotliwy, a także niekceptowany wewnątrz pewnej społeczności, z którą identyfikuje się nadawca) i jako takie ważne w procesie dokonywania zmiany, której

⁶ Traktuję ten twór oczywiście jako okazjonalną indywidualną efemerydę, choć potencjalnie mógłby zostać wykorzystany w pewnych kontekstach, w których miałby szansę zostać właściwie zrozumiany (np. poprzez wprowadzenie definicji) i spełnić funkcję ekonomicznej nazwy dla pewnego zbioru tekstów.

częścią jest również informowanie o niej (pewnej wąskiej grupy lub szerszej społeczności) i jej celebrowanie poprzez tekst. Gatunki, o których mowa, to świadectwo religijne, scharakteryzowane w pracy Małgorzaty Danuty Nowak (2005), komunistyczna partyjna samokrytyka (por. Wołowicz 2000) oraz *coming out* przedstawiony na szerokim tle kulturowym przez Małgorzatę Kitę (2017). Wymienione gatunki tekstów stanowią grupę spokrewnioną zarówno pod względem struktury, jak i uwarunkowań pragmatycznych, związanych z funkcjonowaniem tekstu. Zgodnie z teoretycznymi propozycjami Bożeny Witosz (2005: 146–160) można potraktować tę grupę jako rodzinę gatunków, dla której jako wspólną nazwę o ponadgatunkowym charakterze proponuję określenie *świadectwo przemiany*. Używane bywa ono często na określenie świadectw religijnych w środowiskach, w których teksty te powstają. W odniesieniu do piciorysu określenie *świadectwo* także pojawia się w obrębie samego ruchu AA, np. w podtytule wydanego w formie książkowej wyboru tekstów: *Jestem alkoholikiem. Świadectwa AA* (Józef Jan Alkoholik 2007), a historia Anonimowych Alkoholików wykazuje genetyczne związki z grupami o charakterze religijnym (Kaczmarczyk 2008: 61–63), co implikuje pokrewieństwo świadectwa religijnego oraz piciorysu. Świadectwa przemiany należałoby traktować jako rodzinę gatunków o charakterze terapeutycznym (w szerokim sensie społeczno-kulturowym, tak jak postrzegana jest obecnie istota problemów psychologicznych), realizowanych przez jednostkę wewnątrz i wobec pewnej wspólnoty komunikacyjnej, połączonej wspólnym obrazem świata i wyznawanymi wartościami. Cechy wspólne dla wszystkich świadectw przemiany poprzez ich przefiltrowanie przez różne uwarunkowania dyskursowe, w których funkcjonują poszczególne gatunki, ulegają w nich różnorodnym modyfikacjom.

BIBLIOGRAFIA

- Czelakowska A. 2014: Polisemia regularna – między semantyką a kontekstem, *LingVaria* 17, 45–58.
- Duszak A. 1998: *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Feltham C. 2013: Czym są poradnictwo i psychoterapia?, [w:] Feltham C., Horton I. (red.), *Psychoterapia i poradnictwo*, t. 1, przeł. J. Bartosik, S. Pikiel, E. Zaremba, P. Bucki, Sopot: Wydawnictwo GWP, 43–53.
- Feltham C., Horton I. (red.) 2013: *Psychoterapia i poradnictwo*, t. 1, przeł. J. Bartosik, S. Pikiel, E. Zaremba, P. Bucki, Sopot: Wydawnictwo GWP.
- Ficek E., 2012: Dyskurs terapeutyczny i jego uwarunkowania – rekonesans badawczy, *Tekst i dyskurs – Text und Diskurs* 5, 249–259.
- Ficek E. 2013: *Poradnik. Model tekstowy i jego aktualizacje*, Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Ficek E. 2016: Językowe manifestacje dyskursu terapeutycznego (na wybranych przykładach), [w:] Witosz B., Sujkowska-Sobisz K., Ficek E. (red.), *Dyskurs i jego odmiany*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, 95–102.

- Grzesiuk L. 2005: Wstęp, [w:] Grzesiuk L. (red.), *Psychoterapia. Teoria*, Warszawa: Wydawnictwo Psychologii i Kultury Eneteia, 13–22.
- Grzesiuk L. (red.) 2005: *Psychoterapia. Teoria*, Warszawa: Wydawnictwo Psychologii i Kultury Eneteia.
- ISJP – Bańko M. (red.) 2000: *Inny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jacyno M. 2007: *Kultura indywidualizmu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Józefik B. 2011: Psychoterapia jako dyskurs kulturowy, *Psychiatria Polska* 45, 5, 737–748.
- Kaczmarczyk I. 2008: *Wspólnota Anonimowych Alkoholików w Polsce. Alkoholowe dno i co to znaczy trzeźwieć*, Warszawa: Wydawnictwo Psychologii i Kultury Eneteia.
- Kita M. 2017: „Coming-out” w polskiej przestrzeni dyskursywnej, Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Knapp H. 2009: *Komunikacja w terapii*, przeł. M. Trzczińska, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Labocha J. 2004: Tekst pisany – tekst zapisany, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 60, 5–10.
- Nowak M.D. 2005: *Świadectwo religijne. Gatunek – język – styl*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- NSP – Smółkowa T. (red.) 1999: *Nowe słownictwo polskie: materiały z prasy lat 1985–1992*, cz. 2: P–Ż, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- Piętkowa R., Witosz B. 1994: Relacje nadawczo-odbiorcze w tekście terapeutycznym, [w:] Gajda S., Nocoń J. (red.), *Kształcenie porozumiewania się. Materiały konferencji naukowej Opole 26–28.09.1994*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 309–315.
- PSWP – Zgółkowa H. (red.) 1994–2005: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1–50, Poznań: Wydawnictwo Kurpisz.
- Skowronek K. 2016: *Kultura konsumpcji – kultura terapii. Studia językoznawcze*, Kraków: Wydawnictwo Libron.
- Soroko E. 2008: Zmiana w terapiach narracyjnych, [w:] Słapińska J. (red.), *Pojęcie zmiany w teorii i praktyce psychologicznej*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 91–120.
- Sośniak K. 2006: Historie picia alkoholików – terapeutyczne hybrydy tekstowe, [w:] Kamińska-Szmaj I., Piekot T., Zaśko-Zielińska M. (red.), *Język a Komunikacja 12: Oblicza komunikacji I. Perspektywy badań nad tekstem, dyskursem i komunikacją*, t. 2, Kraków: Wydawnictwo Tertium, 863–875.
- Szehidewicz E. 2014: Dyskurs psychoterapeutyczny w perspektywie językoznawczej – przegląd badań, [w:] Łukasik M., Mikołajewska B. (red.), *Studi@ Naukowe*, t. 17: *Języki specjalistyczne wczoraj, dziś i jutro*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Uniwersytetu Warszawskiego, 399–410.
- Tokarska U. 2002: Narracja autobiograficzna w terapii i promocji zdrowia, [w:] Trzebiński J. (red.), *Narracja jako sposób rozumienia świata*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 221–261.
- Witosz B. 2005: *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Witosz B. 2009: *Dyskurs i stylistyka*, Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Wojtak M. 1994: Przyjacielsko, miło, zrozumiale, czyli o stylu poradnika, [w:] Gajda S., Nocoń J. (red.), *Kształcenie porozumiewania się. Materiały konferencji naukowej Opole 26–28.09.1994*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 301–307.
- Wojtak M. 2001: Pragmatyczne aspekty analiz stylistycznych tekstów użytkowych, [w:] Witosz B. (red.), *Stylistyka a pragmatyka*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, 38–47.

- Wojtak M. 2004: Wzorce gatunkowe wypowiedzi a realizacje tekstowe, [w:] Ostaszewska D. (red.) *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. 2: *Tekst a gatunek*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, 29–39.
- Wołowicz G. 2000: Samokrytyka pisarza jako gatunek wypowiedzi, [w:] Bolecki W., Opacki I. (red.), *Genologia dzisiaj*, Warszawa: Wydawnictwo IBL, 209–224.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

- Józef Jan Alkoholik (red.) 2007: *Jestem alkohikiem. Świadczenia AA*, Poznań: W drodze.
- Meszuge 2016: *Alkoholik. Autobiograficzna opowieść o życiu, picciu, uzależnieniu i wyzwoleniu. Cała prawda i... historii ciąg dalszy*, Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Radosz K. 2017: *Piciorys*, Warszawa: Warszawska Grupa Wydawnicza.
- A.A. (Jest sposób) – <www.mityng.net/200037307.html> [18.10.2009]
- Aleteia – <<https://facebook.com/AleteiaPL/posts/430879907313574>> [25.03.2018]
- Alkoholik W. – <<http://meet.free.ngo.pl/czytaj.htm>> [18.10.2009]
- Ela – <<http://alkoholizm.com.pl/forumalko/>> [18.10.2009]
- Jarek – <www.psychologia.apl.pl/forum/viewtopic.php?f=58&t=5616> [18.10.2009]
- Marek – <<http://alkoholizm.com.pl/forumalko/viewtopic/>> [18.10.2009]
- Meszuge – <www.alko.opole.pl/alko3-0.html> [18.10.2009]
- Paweł – <www.alkoholizm.akcjasos.pl/4.php> [18.10.2009]
- Piciorys – <www.mityng.net/200037307.html> [18.10.2009]
- Tadeusz – <<http://piekaryslaskie.naszemiasto.pl/wydarzenia/644588.html>> [18.10.2009]
- Uzależnienie – <www.uzaleznienie.com.pl/.../536-pod-mocnym-smarzowskim-o-pijaństwie-polaków-
[25.03.2018]
- Valdi – <www.alkoholizm.akcjasos.pl/172.php> [18.10.2009]
- Zza kraty – <<http://www.mityng.net/20037307.html>> [18.10.2009]

ABSTRACT

***Piciorys* in therapeutic discourse. Introduction to linguistic description of the genre**

Keywords: text genre, family of text genres, therapeutic discourse.

Piciorys (Eng. Story, Personal Story) is an autobiographical text created by a person undergoing treatment for alcoholism. Its roots can be traced back to the activity of the Alcoholics Anonymous movement. In the article, attempts at making a preliminary description of the genre, within the boundaries of text and discourse linguistics, were made. After discussing pragmatic aspects of the communicative situation (AA meeting), specific functions of *piciorys* were pointed out (in comparison to other therapeutic texts) and the outline of text structure was laid out. Ways in which this particular text type, along with other similar stories based on different addictions, could be situated in the family of genres were suggested (suggested collective name: *evolution testimony*). The other similar genres include: religious testimony, coming out and self-criticism (pertaining to speeches at communist party conventions).